

Formanden:

Fra indenrigsministeren er modtaget supplerende besvarelse af et af medlem af folketinget Lenger (VS) stillet spørgsmål.

Spørgsmålet, der sammen med begrundelsen og det foreløbige svar er optrykt foran, sp. 2129, var sålydende:

Til *indenrigsministeren* (25/10 85) af:

Lenger (VS):

»Finder ministeren, at Frederiksborg amtsråd er berettiget til for skatteydermidler at udgive en pjece om amtskommunen, hvori kun de partier, der er repræsenteret i amtsrådet, kommer til orde?«

Supplerende svar (13/2 86):

Indenrigsministeren (Britta Schall Holberg):

Som nævnt i mit foreløbige svar af 6. november 1985 ville jeg vende tilbage til det stillede spørgsmål, når Frederiksborg amtsråd havde haft lejlighed til at udtale sig om den konkrete sag.

Frederiksborg amtsråd har over for mig henvist til bestemmelsen i § 39, stk. 2, i lov om kommunernes styrelse, hvorefter en kort redegørelse for indholdet af årsbudgettet og budgetoverslagene skal udsendes til kommunens beboere eller indrykkes i lokalpressen. Amtsrådet har opfyldt denne lovbestemmelse ved i oktober måned 1985 at udsende en hushandsomdelt brochure, som indeholder oplysninger om budgettet og budgetoverslagene og om amtsrådets aktiviteter i almindelighed.

Amtsrådet har oplyst, at der i september måned blev indkaldt bidrag fra amtsrådsmedlemmerne om deres syn på budgettet og dets tilblivelse samt eventuelt om planerne i budgetoverslagene. Der blev således kun rettet henvendelse til de politikere, der har deltaget i budgetbehandlingen som medlemmer af amtsrådet, og det var ikke muligt at rette henvendelse til repræsentanter for de kandidatlistes, som har opstillet til amtsrådsvalget den 19. november 1985, da anmeldelsesfristen for listerne udløb den 5. november 1985.

Det er min opfattelse, at partiindlæggene i den nævnte pjece har karakter af politiske udtalelser, der retter sig mod kommunalvalget.

Det falder uden for kommunernes opgave at yde finansiel støtte til publikationer med et sådant indhold. Dette har jeg meddelt Frederiksborg amtsråd.

Det er i denne forbindelse uden betydning, om alle de i valget deltagende lister har haft mulighed for at bidrage til pjecen.

Den næste sag på dagsordenen var:

3) Første behandling af beslutningsforslag nr. B 72:

Forslag til folketingsbeslutning om bevarelse af Tøndermarsken m.v.

Af Dorte Bennedsen (S) m.fl.
(Fremsat 28/1 86).

Forslaget sattes til forhandling.

*Forhandling***Miljøministeren** (Chr. Christensen):

For godt 14 dage siden drøftede vi det socialdemokratiske forslag om naturparker; i dag gælder det et forslag om bevarelse af Tøndermarsken, fremsat af socialdemokratiet. Jeg vil på ny påskønne den store interesse, som også socialdemokratiet i øjeblikket viser naturen.

Efter forslaget skal jeg den 1. juni 1986 rejse fredningssag om bevarelse af Tøndermarsken. Kort før fremsættelsen af dette socialdemokratiske beslutningsforslag har Danmarks Naturfredningsforening imidlertid tillige opfordret mig til at rejse fredningssag for Tøndermarsken. Så vidt jeg er orienteret, er begge disse forslag inspireret af det betydelige og engagerede arbejde, som er udført af Vadehavssekretariatet, som i efteråret 1985 har udarbejdet et oplæg til bevarelse af Tøndermarskens natur- og kulturværdier. Af samme grund ligger det socialdemokratiske beslutningsforslag i hovedtrækkene meget tæt på Danmarks Naturfredningsforenings forslag.

Fredning af Tøndermarsken har endvidere været forberedt gennem længere tid af fredningsstyrelsen under miljøministeriet. I 1978 sendte fredningsstyrelsen således oplæg til naturbevarelse i Tøndermarsken. I anledning af reaktionerne på dette oplæg nedsattes i 1981 en arbejdsgruppe med repræsentanter for landbrugsministeriet, Sønderjyllands

[Miljøministeren]

amtsråd og fredningsstyrelsen. Hovedformålet med arbejdsgruppen var, at man skulle foretage en samlet gennemgang af de fredningsmæssige og landbrugsmæssige interesser i hele Tøndermarsken. Specielt landbrugsmiljøministeriet fandt dengang en samlet vurdering nødvendig for at kunne bedømme eventuelle fredningers betydning for landbrugserhvervet.

Det blev imidlertid allerede i begyndelsen af gruppens arbejde, dvs. omkring årsskiftet 1981-82, klart, at det ville være nødvendigt med en hurtig stillingtagen til udnyttelsen af de private landbrugsarealer i den nye kog, Margrethe Kog. Dette skyldtes, at de private lodsejere ønskede at benytte arealerne til intensiv korndyrkning og derfor stod med et projekt til detailvanding af arealerne.

Som et delresultat indstillede arbejdsgruppen derfor, at der blev fremsat forslag om fredning af de privatejede landbrugsarealer - det var ca. 250 ha - i den nye kog. Dette medførte, at Sønderjyllands amtsråd og fredningsstyrelsen sammen i marts 1983 rejste fredningssag for arealet. Formålet med fredningen skulle være at sikre, at området på længere sigt får karakter af og kan bevares som et græsklædt kogsområde med åbne sidegrøfter. Overfredningsnævnet har den 12. november 1985 truffet afgørelse om fredning af hele Margrethe Kog, dvs. både de privatejede arealer, de statsjede arealer og saltøerne. Herefter er arbejdsgruppen gået videre i arbejdet med den øvrige del af Tøndermarsken, men det er vel ikke for meget at sige, at indsatsen for at frede Margrethe Kog var noget af en kraftanstrengelse, og derfor må det nok erkendes, at tempoet i forberedelsen af yderligere fredning i Tøndermarsken ikke har været tilstrækkeligt.

Det næste møde i gruppen finder sted i slutningen af denne måned. På dette møde fortsættes overvejelserne om de landbrugsmæssige forhold på den ene side og de fredningsmæssige forhold på den anden side med henblik på at nå til en beslutning om nye fredningsinitiativer i Tøndermarsken. De hidtidige overvejelser i arbejdsgruppen er gået i retning af, at der inden for de ydre koge og Vidåsystemet gennemføres en biotopbevarende fredning for de arealer, hvor dette i særlig grad er påkrævet, samt at der for Højer Kog og Møgeltønder Kog gennemføres en mild landskabsfredning, der skal

bevare det specielle marsklandskabs karakter, bl.a. uden større beplantning. Det er derfor ikke forkert at sige, at der arbejdes med en fredning af Tøndermarsken på tre fronter: 1) beslutningsforslaget, 2) Danmarks Naturfredningsforenings forslag og 3) arbejdet i arbejdsgruppen under fredningsstyrelsen.

Som jeg har sagt, synes jeg, det er positivt, at det største oppositionsparti finder denne sag så væsentlig, at man vil støtte den fredningssag, som fredningsstyrelsen og Danmarks Naturfredningsforening arbejder for at få rejst, men selv om jeg er enig i, at der snarest skal rejses ny fredningssag for Tøndermarsken, er det mig samtidig magtpåliggende, at vi får mulighed for at lytte til og overveje alle relevante synspunkter, før fredningspåstanden udformes. Der knytter sig nemlig en lang række problemer til fredningen i Tøndermarsken. Her er jo ikke kun tale om at sikre livsvilkårene for fugle og andre dyr, men også om, at eksistensgrundlaget for lokalbefolkningen skal sikres. I dette lys må det bl.a. vurderes, hvilke af de arealer, der nu er opdyrkede, der bør tilbageføres til græsningsarealer, og man må have mere konkrete forslag til, hvordan den traditionelle driftsform ved græsning kan fortsættes og bevandingssystemet kan opretholdes i dette store område.

Hertil kommer det økonomiske aspekt. Fredningsstatningen vil formentlig være flere gange den sum, der er afsat på de årlige finanslove til dette formål.

Vedtagelsen af den nuværende folketingsbeslutning vil selvsagt betyde, at arbejdsgruppen reelt sættes ud af funktion. Det finder jeg meget uheldigt, fordi det ansvarlige amtsråd og også landbrugshensyn fejles til side uden diskussion og uden afvejning. Det tror jeg af den lokale befolkning vil blive oplevet som en hån og vil skabe en sådan modvilje mod fredningsinitiativet, at det giver bagslag på længere sigt.

Og hvad der er lige så galt: en fredning bør ikke gennemtrumfes af folketinget. Det er overfredningsnævnet, der skal foretage den endelige afvejning i fredningssager. Dette respekteres vel formelt i beslutningsforslaget, men en vedtagelse af forslaget i folketinget vil lægge stort pres på fredningsnævnet, respektive overfredningsnævnet. Det vil jeg advare imod. Tænk, hvis et andet flertal i en anden sag på et andet tidspunkt vedtog en

[Miljøministeren]

folketingsbeslutning om at foreslå en fredning ophævet – hvad så?

Af disse grunde mener jeg, det ville være forkert at vedtage dette beslutningsforslag. Den bedste fremgangsmåde tror jeg vil være følgende:

Fredningsstyrelsen pålægges inden 6 måneder at færdiggøre et forslag til fredning af Tøndermarsken. Forslaget tilvejebringes i samarbejde med arbejdsgruppen. Fredningsforslaget vil jeg så drøfte med Danmarks Naturfredningsforening og de berørte lokale myndigheder. Jeg vil herefter orientere folketingets miljø- og planlægningsudvalg om det endelige forslag til fredning.

I den forbindelse vil jeg gøre opmærksom på, at Danmarks Naturfredningsforening under selve fredningssagens forløb har mulighed for at påvirke indholdet af fredningen. Jeg er enig med forslagsstillerne i, at der er behov for at sikre, at der ikke opdyrkes yderligere arealer, indtil fredningssagen er rejst.

Derfor agter jeg at nedlægge et såkaldt § 11-forbud i henhold til naturfredningsloven. Omfanget og indholdet af forbuddet vil jeg bede fredningsstyrelsen overveje nøje. Forbuddet kan efter naturfredningslovens § 11 nedlægges over for forhold, der retligt eller faktisk ville være i strid med en påtænkt fredning.

Med disse tilsagn håber jeg at forslagsstillerens hensigt med beslutningsforslaget er imødekommet, men også, at jeg har skabt forståelse for, at fredningen skal tage hensyn til den lokale befolkning.

Løvig Simonsen (S):

Må jeg først takke ministeren, fordi han har lagt mærke til socialdemokratiets aldrig svigtende interesse for naturen og miljøet. Det gælder, såvel når vi er i regering, som når vi er i opposition.

Når jeg takkede for redegørelsen, er det selvfølgelig, fordi jeg forstod, ministeren helt ud fulgte intentionerne i forslaget – vi kunne diskutere procedure og form, men intentionerne var man enig i. Men som ministeren selv bemærkede, har der siddet et udvalg i nogle år, og mens udvalget sad og arbejdede med tingene – man havde måske nok håbet at komme lidt længere frem – er der sket en udvikling i området, som faktisk har betydet, at vi står i den situation, at den sidste del af

Møgeltønder Kog blev opdyrket i 1985, 72 pct. af Rudbøl Kog er opdyrket nu, og det samme gælder 44 pct. af Ny Frederikskog og 19 pct. af Gl. Frederikskog. Det er derfor på høje tid, at der bliver gennemført foranstaltninger, der bevarer det både biologisk og kulturhistorisk værdifulde område. Det er også i overensstemmelse med, at Tøndermarsken er udpeget som nationalbiologisk interesseområde og er omfattet af EFs fuglebeskyttelsesdirektiv.

Vi er også opmærksom på lokalbefolkningen. Det er klart, at vores forslag vil berøre den lokale befolkning, og det er derfor opmuntrende, at Højer byråd har tilkendegivet, at man også i byrådet er interesseret i at bevare dele af marsken og bl.a. gør opmærksom på, at man er indstillet på at give områder til vedvarende græs, men at dette kræver en jordfordeling. Det er også en af de måder, man kan komme igennem med nogle af tingene på.

Det betyder selvfølgelig ikke, at Højer byråd ikke også har nogle kritiske bemærkninger, og de anmoder om, at der fares med lempe, bl.a. fordi der allerede er problemer i dag med at udleje græsarealer. Men det problem mener jeg vi har taget højde for ved i vores bemærkninger at angive, at det i forbindelse med udarbejdelse af bevarings- og fredningsplanerne for Tøndermarsken bør undersøges, om staten administrativt og økonomisk skal gå ind i den fremtidige drift af området og specielt i bevaring af bevandingssystemet i den ydre kog.

Vi er selvfølgelig også helt enige med Højer byråd i, at vi ikke ønsker at se området som en stor tidselmark; der skal naturligvis udarbejdes en plejeplan for området.

Endelig har vi også inddraget de kulturhistoriske aspekter i vort forslag, fordi landskabet ikke kun er et biologisk interessant område, men også bærer mange vidnesbyrd om det kulturhistoriske forløb; lad mig blot nævne Højer sluse som et bygningsværk, der taler sit tydelige sprog om denne egns historie.

Socialdemokratiet håber naturligvis, at der her i folketinget i dag vil vise sig et flertal for intentionerne bag vort forslag, så sandt som vi alle er ansvarlige for at bevare vort lands natur og historie så levende som muligt for eftertiden.

Svend Åge Petersen (KF):

[Svend Åge Petersen]

Da vor ordfører i denne sag, hr. Ole Bernt Henriksen, ikke kan være til stede, skal jeg på hans vegne fremlægge følgende:

Beslutningsforslag nr. B 72 er et socialdemokratisk forslag til folketingsbeslutning om bevarelse af Tøndermarsken. Når man taler med den befolkning, der bor omkring Tøndermarsken, får man et levende indtryk af, at også den ønsker Tøndermarsken bevaret – ja, at denne befolkning og dens forfædre gennem mange århundreder stort set aldrig har arbejdet for andet end at opbygge og bevare denne marsk.

Men her opstår vel et forståelsesproblem, for det, forslagsstillerne ønsker, er, at Tøndermarsken skal bevares, som den ligger nu, altså som et mest muligt uberørt naturlandskab, mens andre – og til dem hører vi i det konservative folkeparti – kan nære en vis skepsis over for, om opgaven er helt rigtigt stillet. Når vi rejser rundt i Danmark, er det meste af den natur, vi ser, menneskers værk. Det gælder bestemt gravhøjene og de andre fortidsminder, men det gælder også skovene og markerne, og det gælder Tøndermarsken, som er blevet skabt, udviklet og formet i et langt og til tider tungt samarbejde mellem land og elementer – og menneskene, uden hvem vi ikke havde haft den nuværende marsk.

Man kan nu som forslagsstillerne sige, at man vil bevare denne marsk, men hvad er det egentlig, man vil? Man siger selv i de almindelige bemærkninger, at Tøndermarsken er af stor biologisk værdi, og at menneskene dernede gennem tiderne har gjort det til et af de mest velbevarede inddigede marskområder i Europa, endda med en meget stor kulturhistorisk værdi.

Det er sandelig rigtigt, men det leder i hvert fald til at spørge, om det ikke har været en meget god udvikling, Tøndermarsken gennem de sidste mange hundrede år har været inde i, og om det er værd at gribe ind i den. Jeg skal ikke her tage stilling til, om den trues af opdyrkning, men skal henlede opmærksomheden på, at den i sin nuværende tilstand ikke er et stykke uberørt natur, men et stykke natur, der vil forfalde og forsvinde, hvis arealerne bliver overladt til sig selv.

Jeg tror, forslagsstillerne er opmærksom på det, men vil dog alligevel nævne, at et forbud mod beplantning slet ikke er nok. Problemet er nærmere, at nogle af arealerne

uden omlægning med jævne mellemrum uden dyr og altså uden menneskers aktive deltagelse i deres drift ville springe i skov, og at vi altså skal sørge for som første prioritet at opretholde menneskenes interesse for også disse arealer.

Menneskene dernede har i al historisk tid haft og har stadig denne interesse. Det er, forstår jeg, da også baggrunden for beslutningsforslaget. Det, vi skal beskæftige os med i udvalget, er vist ikke så meget, hvordan vi bevarer Tøndermarsken, som at der er nogle, der vil være med til at bevare og udvikle Tøndermarsken i det samspil, jeg har nævnt.

Det konservative folkeparti vil her ved førstebehandlingen gerne tilkendegive, at vi selvfølgelig som alle andre – også den lokale befolkning, der mildest talt har gjort sit – vil bevare Tøndermarsken, men at vi ikke er så sikre på, hvordan man bedst gør det, og derfor bl.a. gerne vil rådføre os med den lokale befolkning, hvis sagkundskab er større og ældre end noget, vi kan præstere herfra. Jeg synes i øvrigt, at vi her har et skoleeksempel på en opgave, som ikke vi, men de mennesker, der hidtil har haft denne opgave, skal løse, ikke blot i dag, men i al fremtid.

Sønderby (V):

Det forslag, som vi behandler i dag, indeholder jo en række forslag fra partier i folketinget, og jeg vil med det samme sige, at også venstre erkender, at der er noget at bevare i Tøndermarsken. Vi har været positive i intentionerne over for mange af de andre forslag. Vi vil gerne være med til at bevare noget af det i Tøndermarsken, men en betingelse for det er altså, at de mennesker, som bor derude, også trækker med på det. Det har de foregående ordførere været inde på; således havde hr. Løvig Simonsen lyttet meget til Tønder byråd, og det synes jeg da er prisværdigt. Det kan godt være, at hr. Løvig Simonsen, siden forslaget er blevet fremsat, har fået nogle bemærkninger også fra sine egne dernede.

Venstre forstår ikke, hvorfor dette forslag skal hastes igennem. Det kendetegner jo forslaget, at man ikke har haft tid til at spørge Naturfredningsforeningen, skønt den har lagt forslaget frem, og ikke har haft tid til at tale med sine egne dernede. Socialdemokratiet

[Sønderby]

har heller ikke haft tid til at tale med sine egne, men det har hr. Løvig Simonsen åbenbart gjort bagefter, og det har så modereret tonen lidt. Der er ingen, der har haft tid til at tale med de lokale; man har skyndt sig at fremsætte dette her forslag. Den aldrig svigtende interesse for miljøet, som hr. Løvig Simonsen fremhævede, består også i at tale med de mennesker, der bor i miljøet.

Men der er jo konkurrence mellem dem, der kalder sig miljøforkæmpere. Mærkeligt nok er det sådan – jeg har nævnt det før, men vi bliver nødt til at gentage det i denne debat – at de, der påstår, de er så grønne og vil så meget, er nøjagtig de samme, som nu siger nej til, at vi for første gang skal have miljøafsnit i EF-traktaten. Det lyder lidt hult, når man vil hejse sig op herhjemme, men ikke vil være med, når man skal prøve at lave det på et bredere område.

Man har så travlt i øjeblikket, at man falder over hinanden: SF, socialdemokratiet og VS med lovforslag, beslutningsforslag, forespørgsler, ministersamråd og en hel masse andet. Det forslag, vi har her i dag, er også et hastværksforslag, for det er, som jeg sagde, ikke drøftet med de andre, for som miljøministeren har sagt, er der på miljøministeriets og amtsrådets foranstaltning nedsat et udvalg, der sidder og arbejder med disse ting dernede. Fredningsstyrelsen og amtsrådet har taget fat på dette her, og de har, som ministeren også sagde, brugt det meste af deres tid til at få klaret Margrethe Kog, og den er blevet fredet. Der har været lidt diskussion med de lokale, men man har accepteret det, og nu kan dette udvalg så komme videre. Som ministeren har sagt, kommer de nu i løbet af et halvt år med et forslag, og det er venstre meget tilfreds med. De overvejelser, miljøministeren nævnte arbejdsgruppen er i gang med, peger jo i den rigtige retning.

Men det er ikke kun et spørgsmål om at sikre vilkårene for fugle og andre; det kunne man egentlig godt gøre, hvis man pløjede dernede, for svanerne og andre fugle har det egentlig meget bedre på en hvedemark og på en rapsmark, for dér er der masser af mad at få, så eksistensgrundlaget for dem er lige så godt – men man glemmer, at der også er en befolkning. Vi taler alle sammen om, at der skal bo nogle ude i de tyndt befolkede områder, og hvis der er noget, der er tyndt befolket, så er det i hvert fald marskområderne.

At man ikke bygger huse derude, er én ting, men der skal da være nogle, der lever i området og får deres levebrød derude, og det er dem, vi synes man skal tale med.

Hvis man vedtager dette forslag, vil der kun være muligheder for afgræsning og høslæt, og man vil forbyde omlægning inden for 10 år. Det vil sige, at ingen kan leve af det, fordi der ingen kreaturer er. Der er mange årsager til, at der ingen kreaturer er, både at vi har begrænset os til 1.500 kreaturer fra Vesttyskland, og at vi laver et udlejningsforbud i løbet af kort tid på grund af IBR-sygdomme, så de fremtidige muligheder for at leje græsarealer ud bliver meget begrænsede. Derfor er man nødt til at have en varieret vækst dernede, og det har befolkningen søgt for i årenes løb at der har været. Derfor synes jeg også, man skulle vente på, hvad udvalget kommer med.

Det vigtigste er nok, at der er lokale folk med i de forhandlinger, som dette udvalg fører – altså Højer kommune og andre – så vi kan få en løsning på det. Man skal lige huske på, at en tredjedel af landbrugsarealet i Højer kommune, som hr. Løvig Simonsen var så ivrig for at tage hensyn til, på en eller anden måde kan blive berørt af fredningsforslaget. Hvad skal befolkningen så leve af dernede?

Men intentionerne i forslaget kan vi såmænd ikke være uenige i, for vi har sagt, at noget skal bevares. Vi kan være lidt betænkelige ved, at der skal nedlægges § 11-påbud dernede, men som ministeren sagde, er det jo kun for 1 år, for man foretager jo indgreb i ejendomsretten dernede. Vi ville helst have ventet, til dette udvalg var blevet færdigt, og så kunne vi have fået forslagene.

Men vi vil arbejde positivt med forslaget i udvalget. Der er mange spørgsmål, der skal besvares, og der sker også nogle ting syd for grænsen med hensyn til marskområderne dér. Vi må have et grænseoverskridende arbejde også på dette område; det vil vi se på i udvalget.

Margrete Auken (SF):

Jeg skal ikke lægge skjul på, at det bl.a. er folk som hr. Sønderby, der gør, at man er dybt bekymret for den miljøinteresse, der skulle være til stede i EF, når man hører entusiasmen og kender de grønnes synspunkter.

[Margrete Auken]

Den tale, som hr. Sønderby her holdt, er ikke just beroligende hverken for vores fremtid i EF, hvis det skulle gå så galt, som regeringen ønsker, eller for den sags skyld for Tøndermarsken. Derfor er vi nødt til at gøre et eller andet ved dette her, kære minister. Det ser galt ud; vi kan selv høre, at det endda ser rigtig galt ud, når man får den beskrivelse, som hr. Sønderby, som er så lokalkendt, kommer med her.

Nu skal vi lige gøre os klart, hvor meget det drejer sig om. Da vi behandlede saltvandssøen, fik vi det nærmest beskrevet, som om vi var ved at drukne hele Sønderjylland. Da vi gennemgik sagerne, viste det sig, at det var noget pjat, og da var vi også nødt til at gennemgå kotehøjder, reservoirkapaciteter, og hvad ved jeg, for at bøje ud i neon for dem, at vi selvfølgelig kunne gennemføre det.

Nu står vi med en sag, der næsten er mægtig til, og hvor det igen bliver beskrevet, som om vi ville til at frede hele Sønderjylland.

Af inddiget marskland i Vadehavet er der 22.000 ha – det er kulturland alt sammen, det har de konservative ret i, og det er vi klar over – og af disse 22.000 ha udgør Tøndermarsken 12.000 ha.

Det forslag, der foreligger her, og som altså på disse punkter er identisk med Danmarks Naturfredningsforenings, drejer sig om 2.500 ha – det er ikke så meget, hr. Sønderby – og af disse 2.500 ha er kun de 1.700 ha privatejede, så vi kunne måske klare det ad mere rabiate veje, hvis det endelig er, men lad os nu blive ved dette forslag i første omgang. Der blev sagt, at det er $\frac{1}{3}$ af Højer, og det er rigtigt, men vi skal ikke glemme, at Højer fik en ganske betragtelig øgning med det fremskudte dige, som jo også i høj grad var betalt af staten. Derudover er der ikke tale om, at de lokale beboere forbydes adgang dertil, eller at deres kvæg fordrives; tværtimod, vi opretholder status quo, og mig bekendt er de ikke ved at dø af sult. I øvrigt ser hele vores marginaljordsdebat jo helt anderledes ud, og det ved ministeren naturligvis også godt. Han håber, at vi som sædvanlig ikke vil lade ham i stikken, og det vil vi heller ikke; han skal få vores opbakning til at gå rigtigt ind i denne sag.

Nu går det endda rigtig stærkt dernede. Vi har ikke lov til at slappe af, og det ved ministeren også. Jeg kunne godt høre nødråbet igennem det, han sagde om, at hans egen

arbejdsgruppe var blevet slapp; den kunne ikke magte mere, det havde været for barskt at klare Margrethekogen, og nu måtte han altså have hjælp. Det ville være meget forkasteligt, om vi her i folketinget sagde: det kommer ikke os ved, vi overlader det til de sædvanlige organer. Denne sag er for stor og for vanskelig til, at vi kan gøre det. Vi så gerne, at så meget som muligt kunne varetages, uden at vi skulle blande os i det, men nogle ting må der gøres.

Der har hidtil været sagt dernedefra – for det er jo egentlig mærkeligt, at der næsten ingenting er fredet i det område, på trods af at det er så vigtigt – at der ikke skete noget på grund af ejerforhold, og at man ikke måtte foretage sig noget på grund af manglende digesikring, og hvad ved jeg – det har amtet sagt. Jeg tror, det er Højer kommune, der har skrevet til os nu, at det er et dynamisk område, og jeg skal love for, at der er dynamik dernede nu. Så vidt jeg ved, er de i gang med at grave videre, dræne og gøre ved.

Vi må altså ind i det, og jeg er glad for ministerens tale, men lidt bekymret over, om han nu er klar over, hvor stærk hans opbakning er til at gøre disse ting. § 11-ordningen skal udformes sådan, at vi stopper op helt tilbage ved det, der skete 1. januar 1986; det tror jeg der er opbakning til. De fredningsretningslinjer, som ministeren nu beder fredningsstyrelsen gøre noget ved – dem har ministeren også opbakning til, kan jeg sige til hans glæde – vil ligge meget tæt på det, som Danmarks Naturfredningsforening og socialdemokratiet foreslår. Jeg tror, at vi står sammen om ministeren i denne sag, så han kan komme tilbage med de rigtige direktiver. Vi er lidt bekymret for, om vi kan nå det med § 11-fredningen – jeg kunne høre på ministeren, at han ikke var helt på stikkerne med den endnu – så det vil vi se på. Men derudover er der klare retningslinjer og god opbakning – ikke til det, ministeren her har sagt, men til hans gode grønne intentioner.

(Kort bemærkning).

Sønderby (V):

Jeg ville have været mere betænkelig, hvis jeg var blevet rost af fru Margrete Auken heroppe. Det er sket nogle gange, at jeg er gået ned fra talerstolen med en kold fornemmelse og har tænkt: nu har du sagt noget

[Sønderby]

galt. Dette her er jeg lidt mere rolig ved. Men jeg har ikke sagt det så galt, som fru Margrete Auken har læst teksten på det, jeg sagde, for jeg sagde, at vi er helt klar over, at der er nogle problemer dernede, der skal løses, og at der er nogle områder, der skal fredes. Men fru Margrete Auken må da lige gøre sig klart, at det er et kæmpeområde, der er inddiget i årenes løb. Hvis der havde været nogen af fru Margrete Aukens slags dengang, havde man jo fredet det dengang, og så var hele området blevet fredet indefra og ud. Nu har naturen og mennesker i fællesskab udviklet området dernede, og det vil vi gerne være med til at fortsætte, og det vil befolkningen også gerne være med til. Det vil vi også gerne være med til i EF, for der står jo i den nye traktat om EF, at vi skal være med til at bevare naturen for menneskene og for vores efterkommere. Vi er meget positive over for forslaget; vi spørger bare: hvor hurtigt skal det gå? Vi må tale med de mennesker; vi skal have løst de problemer. Der kan blive nogle erstatningsproblemer. Eller skal det være lejeordninger, man skal træffe med de mennesker dernede?

Fru Margrete Auken sagde, at jeg kom nede fra egnen, og det er korrekt. Jeg bor der ikke, men jeg har haft kreaturer dernede. Mange andre med mig har imidlertid ikke kreaturer dernede mere. Derfor får de mennesker, der bor dernede, nogle problemer, hvis fru Margrete Auken og socialdemokratiet vil lægge hele området ud med græs i en håndvending. Hvis man har lidt forstand på det, ved man, som hr. Svend Åge Petersen sagde, at det går i tidslær, hvis ikke man får lov til at pløje, for det skal lægges om en gang imellem, og så kommer svaner og andre fugle dertil for at få nogle hvedekerner i det år, man lægger om, så det bliver slet ikke så svært for dem dernede.

Fru Margrete Auken hejste fanen med hensyn til saltvandssøen, men den behøver vi ikke at drøfte i forbindelse med dette her, for den har det vel ikke mere end jævnt godt.

(Kort bemærkning).

Svend Åge Petersen (KF):

Jeg vil lige vende tilbage til fru Margrete Aukens bemærkning om, at det drejer sig om at opretholde status quo. Her tror jeg netop at vi har fat i det, der volder egnens befolk-

ning den allerstørste bekymring, for så vidt jeg kan læse, står der i bemærkningerne til forslaget:

»... at arealer, der i dag anvendes til andet end vedvarende græs, inden for en 10-årig periode skal overgå til vedvarende græs, således at der sikres et stort, sammenhængende marskområde præget af traditionelle dyrkningsmetoder.«

Det er da ikke status quo, så vidt jeg forstår; det er tværtimod at ændre opdyrkede arealer til græsningsarealer. Det, der blev sagt, var forhåbentlig en misforståelse.

(Kort bemærkning).

Margrete Auken (SF):

Nej, hr. Svend Åge Petersen, det var ikke nogen fejl, for vi er fuldstændig klar over, at hvis vi ikke gør noget nu, vil det blive helt åndssvagt, hvis der står i vores forslag, at vi ikke må føre noget tilbage igen, for det går stærkt dernede, og tingene kommer under plov i en farlig fart. Derfor må der være ting, der skal føres tilbage, det ved vi da godt.

Så vil jeg sige til hr. Sønderby, at jeg for 300 år siden næppe havde haft magt til at holde området sådan. Jeg havde næppe heller været interesseret i det, for på det tidspunkt var der meget store dele af Danmark, som var naturland med gode biotoper osv., så der var ingen grund til bekymring. Nu er der grund til bekymring, og det havde været meget godt, om der havde været nogle stykker af min slags med lidt magt inden for de sidste 30-40 år, så vi havde fået sikret lidt mere end det, der i øjeblikket er til forhandling, for det er meget lidt af dette femstjernede område, som Tøndermarsken er, vi taler om i øjeblikket.

Dette, at man kan holde et område i gang, betyder ikke, at det nødvendigvis skal pløjes; man kan gøre det ved græsning. Hvis det ligger helt brak, så går det galt, og det har vi aldrig bestridt. Men der er områder i Gl. Frederikskog, som har henligget i 300 år uden at have været under plov. Når hr. Sønderby er så lokalkendt, kan jeg ikke rigtig forstå, hvor han mener den plov pludselig kommer fra, der skal til for at undgå tidslærne.

Men det er klart, at der skal gøres et eller andet intensivt for at sikre kvægdyrkningen dernede nu; det kan ikke bare køre videre på

[Margrete Auken]

den slappe manér, det kører på nu. Det kan godt være, vi skal støtte med plejeforanstillinger osv. for at sikre en bedre afgræsning end den, der lægges op til; det kan jeg ikke afvise. Vi skal selvfølgelig have tid til at tale om noget af det; vi skal bare ind og standse det nu, for ellers bliver der alt for meget, der skal føres tilbage, og det bliver, som ministeren selv sagde, en meget dyr affære; jeg hørte også ministerens nødråb om, at vi skulle have gjort noget, for at det ikke blev for dyrt at redde denne sag.

Dagmar Mørk Jensen (RV):

Dette beslutningsforslag drejer sig som bekendt om at forsøge at bevare Tøndermarsken, og det er i hvert fald udmærket. Der er da også mange gode initiativer i gang for at klare sagen.

Man har sagt, at det ikke er egentlig naturbevarelse, der er tale om, snarere bevarelse af kulturminde såsom digelinjer og værfter, og det mål er vi ganske enige i.

Men vi må konstatere, at dræningen og opdyrkningen af området i øjeblikket foregår i et sådant tempo, at vi i det radikale venstre i hvert fald ikke mener, at en normal fredningssag – selv ikke med et § 11-forbud – kan klare sagen. Den fremgangsmåde vil, så vidt vi kan bedømme det, tage det meste af foråret, ikke mindst fordi der er tale om mange forskellige ejere.

Derfor mener vi i det radikale venstre, at det er nødvendigt også at gå en anden vej: at lave en speciel lov i dette tilfælde. Vi er helt opmærksomme på, at en løsning, der skal være til at leve med for alle parter – og det skal den naturligvis – må drøftes med den lokale befolkning. Ministeren har tydeliggjort for os de problemer, der er i forbindelse med den sag, og det forstår vi udmærket.

Men i betragtning af det akutte problem, der som nævnt består i det tempo, hvori opdyrkningen i øjeblikket foregår, og for at få rimelig tid til at finde den helt rigtige løsning agter vi, så hurtigt som det overhovedet er teknisk muligt, at fremsætte et forslag til lov om midlertidigt forbud mod opdyrkning m.v. af Tøndermarskens ydre koge samt om det økonomiske grundlag for fredning af området.

Det er også vores tanke, at denne lov skal indeholde en paragraf, hvorefter miljømini-

steren skal fremlægge en samlet plan for bevarelse af områdets natur- og kulturværdier senest 10. oktober 1986; derved vil ministeren endda få lidt mere tid, end han bad om.

En sådan plan kunne måske også indeholde nogle af de tanker, vi hver især har gjort os om naturplejekontrakter, men det skulle der kunne blive tid til at finde ud af. Det er altså vor opfattelse, at en sådan lov er nødvendig for at hindre, at der sker for store ændringer i området, inden en fredningssag kan gennemføres.

Birgith Mogensen (CD):

Det her foreliggende beslutningsforslag er næsten et klassisk eksempel på, at det ikke bare er gjort med at fastslå, at der er tale om et smukt dyre-, plante- og minderigt område. Der bor også levende, arbejdsomme mennesker i dette område. De føler, kan vi læse af såvel digegrevens som andres indlæg i pressen, at de ikke er taget med på råd, sådan som det bl.a. af Danmarks Naturfredningsforening var stillet dem i udsigt.

Det er en meget betænkelig situation. Det må ikke ske, at der træffes beslutninger hen over hovedet på de mennesker, der måske i et langt liv har arbejdet i eller med et område, der nu pludselig som følge af en grøn bølge skal fratages dem. Marskens mennesker er vant til bølger, men denne er de mindst lige så bange for som for Vesterhavets.

Den af ministeren foreslåede § 11- anvendelse er set her fra folketinget forståelig, men er det næppe i området. Selvfølgelig skal vi tage hensyn ud fra overordnede retningslinjer, og selvfølgelig kan vi derved komme til at træffe afgørelser, som kan gøre ondt. Det kan somme tider være vores pligt, der dikterer noget sådant. Men lige så vel som vi tager de alvorligste hensyn til den form for liv, der hedder dyr og planter, må vi tage hensyn til den form for liv, der hedder mennesker.

Jeg vil derfor se frem til videreudviklingen i denne sag, som CD håber ikke bliver afgjort hen over hovedet på den lokale befolkning. Ud fra den betragtning følger vi ministerens holdning til det foreliggende beslutningsforslag.

Anne Grete Holmsgård (VS):

[Anne Grete Holmsgård]

Inden vi nu helt glemmer, at det er socialdemokratiets beslutningsforslag, vi har til debat, vil jeg godt sige, at det synes jeg faktisk er et udmærket beslutningsforslag; det er ikke spor overfladisk og i øvrigt heller ikke et forslag, der hopper over, hvor gærdet er lavest. Vi ved jo alle sammen, at der er problemer i forhold til de lokale; selvfølgelig er der det. Jeg mener, at digegreven har gjort det meget klart i de sønderjyske aviser, at han mener, det er helt »yt i hampen« – hedder det vistnok – overhovedet at gå ind i en fredning, for det kan simpelt hen ikke lade sig gøre af mange forskellige årsager – I kender det alle sammen fra aviserne.

Selvfulgt kan det lade sig gøre, og det er også pokkers nødvendigt at få en fredning af dette område. Jeg vil ligesom fru Margrete Auken sige, at man jo ind imellem har fornemmelsen af, at det er det halve af Sønderjylland, der er nogle der har foreslået fredet, men det er det faktisk ikke; det er et lille bitte hjørne i Sønderjylland. Til gengæld er det naturmæssigt, af hensyn til fuglebestanden, trækfuglene, af hensyn til vådområderne, af hensyn til alle de andre dyr, der lever der, og alle de planter, der er der, og bl.a. af hensyn til snæbelen, som er ved at være en uddød fisk, nødvendigt at få området fredet.

Det synes ministeren også. Han synes bare, der skal ske noget andet, nemlig at arbejdsgruppen, der blev nedsat i 1981, skal have lov til at arbejde færdigt og så komme med et fredningsforslag om 6 måneder, altså omkring 1. september, så vidt jeg kan regne ud, og indtil da skal der nedlægges et § 11-forbud.

Desværre glippede den lige dér, hvor ministeren skulle til at skitsere retningslinjerne for dette § 11-forbud, og det blev jeg lidt klam ved, for hvis der skulle have været rigtigt bid i det, skulle der jo have været nogle klare retningslinjer. Ministeren skulle have sagt: nu går jeg som minister ind og standser enhver form for nyopdyrkning, enhver form for afvanding, enhver form for dræning i området, fordi jeg ved, det går grusomt galt, om ikke andet så for statskassen, hvis jeg lader dette her fortsætte, for så kører den selvfølgelig deruda, inden der kommer et eller andet fredningsforslag. Og her synes jeg faktisk at de radikales forslag, som er det tredje, der er på banen i denne runde under behandlingen af B 72, er det bedste, for det

er meget kontant. Det siger: vi er nødt til at gennemføre et stop nu for nyopdyrkning, afvanding og dræning af området, sådan at vi er sikre på, at den proces, der har været voldsomt fremadskridende i området, ikke får lov til at fortsætte, til vi har fået taget stilling til, hvordan vi skal sørge for naturgenopretning/fredning i dette område, og jeg synes egentlig, at Vadehavssekretariatet gennem de plancher, det har tilsendt os, har gjort det meget anskueligt, hvad det er, der foregår. Man kan simpelt hen holde plancherne med opdyrkning op foran en lysskive og lægge det hele sammen, så kan man se, hvor rablende hurtigt det går med opdyrkingen, og vi ved alle sammen, at det sker i øjeblikket. Så jeg vil derfor meget varmt støtte de radikale i det, de har fremlagt, og jeg vil da gerne tilbyde at være medforslagsstiller, hvis de radikale ønsker det; det tror jeg egentlig der er flere i denne sal der gerne vil, og så skulle det være muligt at få en sådan lovgivning igennem hurtigt, så vi ikke taber denne sag på gulvet, men får vores fredning.

Så vidt jeg kunne forstå på de radikale, var det heller ikke et egentligt fredningsforslag, man ønskede ministeren skulle fremsætte om 7-7½ måned, men derimod en samlet plan, som så kan være et fredningsforslag eller et forslag om en anden form for naturgenopretning, som dog naturligvis må sikre, at disse områder ikke kommer under opdyrkning, og at de områder, der allerede er under opdyrkning, omlægges i løbet af en årrække, så der bliver tale om vedvarende græsningsarealer.

Derfor min varme støtte til det forslag, der altså desværre ikke er til behandling nu, men som ligger helt klart i forlængelse af det, vi behandler.

Inger Stilling Pedersen (KrF):

Da kristeligt folkepartis ordfører, hr. Stefensen, ikke kan være til stede, skal jeg på kristeligt folkepartis vegne fremsætte nogle synspunkter vedrørende forslaget. I øvrigt kan jeg tilslutte mig miljøministerens indlæg, som jeg synes der var mange gode tanker i, også for fremtiden. Da jeg selv en hel del år har siddet som medlem af overfredningsnævnet, kan jeg ikke sige andet, end at disse spørgsmål interesserer mig meget, og vi finder fra kristeligt folkepartis side, at det er

[Inger Stilling Pedersen]

uhyre vigtigt, at vi finder balancen mellem natur og mennesker. Der er to grøfter at gå i: at det er fuglene, der er det vigtigste, og at det er menneskene, der er vigtigst; men vi må lære at leve sammen.

For kristeligt folkeparti er det meget, meget vigtigt, at man, så vidt det overhovedet er muligt, får den lokale befolkning med ind i det, der skal ske. Der er ikke noget, der irriterer mennesker så meget, som når der kommer nogle ovenfra og vil fortælle dem, hvad der er bedst for dem, og hvordan tingene skal gøres. Det er min erfaring, at når man snakker sammen om tingene og prøver at forstå hinanden, kan man i mange tilfælde opnå et godt resultat. Det er også det, vi håber kan ske med Tøndermarsken: at man i et samarbejde kan finde ud af at bevare de værdier, der er, og gøre det muligt for befolkningen at eksistere.

Jeg ved fra mine mange år dér, at det er nødvendigt med landskabspleje. Hvor tit har vi ikke været ude at se på arealer, som ikke var blevet plejet og derfor overhovedet ikke var det, som man egentlig ville frede i sin tid. Skal der være dyr dernede, skal de jo også komme et sted fra. Man kan nemt skrive, at nu skal der gå kreaturer dernede, men der skal være nogle, der sætter disse kreaturer ud.

Der er altså mange ting i det, og jeg håber, vi kan finde frem til et fornuftigt forslag, som kan resultere i, at vi bevarer de værdier, vi gerne vil bevare, og samtidig sikrer befolkningens eksistens.

Poulsgaard (FP):

Ja, vi kan jo alle sammen have mange fromme ønsker, og det hørte vi jo lige at kristeligt folkeparti har, men vor tids herremænd, disse miljøfolk, der sidder i de fine kontorer og er så kloge, har da ikke drømt om at spørge den lille landmand nede i Tønder. Nej, nej, han passer ikke ind i de planer, de har. Mange af de miljøforslag, der kommer, er jo simpelt hen udtænkt af nogle virkelighedsfjerne mennesker. Jeg ved ikke, hvilken verden de lever i. De lever i hvert fald ikke i Danmark anno 1986, når man tænker på, at vi også skal klare den gæld, vi har . . . (*Munterhed*). Nå ja, det behøver man ikke at grine ad, for tingene hører da sammen. Man kan godt pøse en masse penge ud,

men hver gang vi pøser penge ud, er der nogle, der skal tjene dem ind igen, og hvis man forhindrer landbrugere og andre i at fungere dernede, hvad så?

I snakker om marginaljord, og jeg ved ikke hvad, men læse? Har I læst denne bog f.eks. (*Holder en bog op*) af en mand, der ved, hvad han snakker om? Den burde faktisk læses op her fra folketingets talerstol. Det var jo sådan noget, man skulle lytte til fremfor at ligge under for den vi-alene-vidementalitet, der hersker i de såkaldt grønne kredse.

Og så er det socialdemokratiet! Hvis det var SF, der var kommet med forslaget, kunne man da bedre have forstået det. Socialdemokratiet har da før haft en lille smule jordforbindelse, men den er også forduftet nu. Man er selvfølgelig bange for, at SF på den ene side og de grønne på den anden side stjæler en masse stemmer, og så skal man til at markere sig. Men vore stakkels efterkommere er der ingen der tænker på, andre end fremskridtsfolkene herinde.

Nu kan man selvfølgelig glæde sig over, at det af debatten fremgår, at dette forslag ikke har nogen mulighed for at få flertal, men så kommer de radikale og siger: nu skal vi lægge et forslag frem, og det kan jo se ud til, at det kan få flertal herinde. Jeg tror, fru Dagmar Mørk Jensen skulle tage at snakke med hr. Larsen-Ledet en ekstra gang, for det er jo noget forfærdeligt vås, der står også i den folketingsbeslutning, vi har her. Der står: »Afgræsning af de vedvarende græsarealer«. Ja tak, det er da godt nok at ville have afgræsning, men hvis der ingen køer eller kvier er til at græsse, hvordan vil man så få afgræsset? Det er vel ikke socialdemokrater, der skal ud at spise græs, vel? Og: »Beplantning må ikke foretages«. Nej, men hvis ingen græsser, så kommer beplantningen helt af sig selv. Skal der så en masse ud at fælde træer? Vi ved jo, at lægger man et stykke jord ud og der ikke går dyr på det, så lader Vorherre i løbet af kort tid alt muligt gro, så der er slet ikke hold i det her.

Jeg tror efter det, jeg har sagt her, at selv en grøn miljømand kan forstå, at vi ikke kan støtte forslaget.

(Kort bemærkning).

Inger Stilling Pedersen (KrF):

[Inger Stilling Pedersen]

Det er hr. Poulsgaards bemærkninger om miljøet. Det er altså nødvendigt, at man er bevidst om det i dag. Jeg har undervist i biologi i mange år, og jeg kan fortælle børnene om, hvordan jeg selv som barn kunne gå ud til vandhuller o.lign og se frøer, men de er væk nu. Vi havde en dejlig plakat i skolen med nogle frøer, der siger: »Jeg forstår ikke et kvæk, for mit vandhul er væk«. Hvis vi ikke værner om værdierne, kommer vi i en situation, hvor mange af de ting, som vi andre har lært at kende som børn, ikke eksisterer.

På den anden side siger kristeligt folkeparti også: ja men menneskene skal også være der. Vi skal bare lære at være der sammen og fungere sammen. Det er det, der er så væsentligt for os, at vi ikke går hverken i den ene eller i den anden grøft, men prøver at finde balancen.

(Kort bemærkning).

Dohrmann (FP):

Ja, kristeligt folkeparti siger mange ting, og det skal de også have lov til, men det, der ligger i de ord, som blev sagt her af den sidste taler, er jo, at lokalbefolkningen ikke er interesseret i at bevare de ting, der findes, og det er en grov, grov nedvurdering. Det gælder ikke bare kristeligt folkeparti, det gælder også forslagsstillerne, det gælder fru Margrete Auken, det gælder alle, der taler for et sådant forslag. Det ligger i hele vurderingen, at lokalbefolkningen som sådan – det gælder ikke bare her, det gælder alle steder – ikke er interesseret i at bevare noget som helst.

Må jeg godt lige gøre opmærksom på, at ikke alene Tøndermarsken, men også mange andre områder er bevaret, fordi først og fremmest lokalbefolkningen har været interesseret i det, og den kender vilkårene.

Så er det meget godt, at ordføreren for kristeligt folkeparti siger, at det skal ske i samarbejde og forståelse med lokalbefolkningen. Det lyder jo pænt, men jeg går ud fra, at der menes miljøministeriet, og dermed bliver det slet og ret revolverpolitik. Man forsøger at presse lokalbefolkningen til at sige ja til nogle ting, og det føler den sig så tvunget til.

(Kort bemærkning).

Inger Stilling Pedersen (KrF).

Ja, man kan udlægge det på mange måder, men jeg tror virkelig, det er muligt at forhandle. Jeg har siddet en hel del år i overfredningsnævnet og været ude til utallige sager, hvor vi netop ved at komme hinanden i møde og i meget, meget høj grad høre på lokalbefolkningen og få dens synspunkter ind sammen er kommet til et resultat.

Jeg synes, jeg sagde meget klart i indledningen, at det var uhyre vigtigt for kristeligt folkeparti at få set på dette forslag sammen med lokalbefolkningen. Vi tror, at netop de mennesker, der lever dernede, holder utrolig meget af deres natur og vil gøre alt, hvad de kan, men på den anden side skal de også eksistere. Det var jo netop det, jeg sagde, at der er to grøfter, og vi må ikke falde i nogen af dem. Det er vigtigt at bevare vores erhvervsliv og vore eksistensmuligheder, men det er også vigtigt, at vi nu værner om vores natur, og jeg tror, at landmænd i særdeleshed er meget naturbevidste. Jeg er ikke spor bange for, at de ikke skal gøre, hvad de kan for at bevare naturen. De ved nemlig noget om, hvor vigtigt det er.

(Kort bemærkning).

Dohrmann (FP):

Blot den korte bemærkning, at hvis der f.eks. kom et forslag om, at man skulle frede 2.000 ha, er det da klart, at for at undgå at få de 2.000 ha fredning presset igennem – altså en unødvendig fredning, vil jeg sige – er man nødt til fra lokal side at gå med til et kompromisforslag, hvorefter man kun freder de 1.000 ha. Men det er stadig væk ikke rimeligt, det er revolverpolitik.

Dorte Bennedsen (S):

Jeg vil starte med at takke alle ordførerne minus en enkelt, som jeg nok tror vil have frabedt sig min tak, nemlig hr. Poulsgaard. Jeg vil gerne takke alle de øvrige ordførere, fordi de, så vidt jeg kunne lytte mig til, alle som én i forskelligt omfang udtrykte positive holdninger over for det kulturhistoriske værdifulde stykke land, vi har liggende i Tøndermarsken, men der er selvfølgelig nogle, jeg vil takke mere end andre, og det er ordførerne for de radikale, for SF og for VS, fordi de nok havde, skal vi sige en tand mere forståelse for, at tingene haster.

[Dorte Bennedsen]

Ministeren sagde i sin indledning, at fredningsstyrelsen har forberedt fredning gennem længere tid. Ja, det er netop det, der er problemet, hr. minister, at det er sket gennem længere tid, og af de oplysninger, som ministeren selv har tilstillet udvalget som svar på vore spørgsmål, fremgår det, at hvor der tidligere blev dyrket 1 pct. af arealet op om året, har der i de senere år årligt været opdyrket omkring 5 pct. Og i øvrigt som en bibemærkning: mere end 50 pct. af den faktiske opdyrkning er sket ved tyske landmænd. Det er dog heller ikke nogen helt uinteressant oplysning.

Som det er sagt af flere ordførere, haster det nu med at få sikret, at vi til sin tid, når fredningsstyrelsen er færdig, overhovedet har noget at frede.

Ministeren udtrykte også bekymring for, at vores forslag ville lægge et stort pres på overfredningsnævnet. Hertil må jeg sige, at det er jeg da meget ked af, for det var ikke min intention, min intention var så sandelig at lægge et overordentlig stort pres på ministeren, og det føler jeg også i et vist mål er sket, når jeg tager ministerens svar i betragtning. Jeg vil i øvrigt komplimentere ham i forbindelse med det svar, og min kompliment skal gå på, at det trods alt er lykkedes miljøministeren at komme så langt over for landbrugsministeren, at han har kunnet fremsætte forslag om, at han vil nedlægge § 11-forbud, og at han inden 6 måneder vil lave et udkast til et fredningslovforslag.

Men jeg vil gerne spørge ministeren, for det er jo ikke nok at sige, at man vil nedlægge § 11-forbud: hvornår vil han gøre det? For hvilke områder vil han gøre det? Og hvilke krav vil sådan et § 11-forbud indeholde? Det er jo nogle meget væsentlige ting. Det er heller ikke uvæsentligt, hvad dette udkast kommer til at indeholde; det skal jeg dog ikke gå nærmere i detaljer med her. Jeg vil som sagt gerne sige tak til ministeren for den åbenhed, der trods alt var i hans tale, men jeg er ikke sikker på, at det er nok i betragtning af problemets akutte karakter.

Hr. Svend Åge Petersen sagde en masse pæne ting om marsken, bl.a. at den havde været inde i en god udvikling gennem århundredre, og spurgte: bør den ikke fortsætte? Vi kan jo gå et skridt længere sydpå og se på, hvad der sker, hvis just den udvikling, som er sket her i de senere år, får lov til at

fortsætte, nemlig det, vi oplevede på vores tur gennem marsklandet, også i Tyskland, i september sidste år, hvor vi så, at de tyske marskområder stort set er væk. Det er den udvikling, vi ikke synes er god, og som vi derfor heller ikke synes bør fortsætte.

Så havde hr. Sønderby et par bemærkninger om, hvorfor i alverden vi dog havde sådan et hastværk. Det har vi bl.a., fordi der er disse 5 pct.s opdyrkning om året. Hr. Sønderby beklagede sig over hastværket hos socialdemokratiet, SF og VS, og sagde, at vi faldt over hinandens ben. Til det vil jeg kun sige, at nu kan tingene på miljøområdet nok meget nemt – det har jeg fuld forståelse for – blive voldsomme for hr. Sønderby og for partiet venstre, for i de 11 år, jeg har været medlem af folketinget, mindes jeg ikke, at jeg har set så meget som ét eneste miljøforslag fra partiet venstre, og jeg vil indrømme, at så kan sådan en 4-6 stykker godt komme til at virke voldsomt. Det er jeg ked af, hr. Sønderby.

Fru Dagmar Mørk Jensen var positiv over for intentionerne i forslaget og fandt også, at den udvikling, jeg just har beskrevet, går så stærkt, at der må gribes ind nu, men hun udtrykte betænkelighed ved, om den normale procedure – og det er jo for så vidt det, vores forslag lægger op til – ikke tager for lang tid, hvorfor hun meddelte, at det radikale venstre ville fremsætte et forslag til stoplov.

Dertil vil jeg sige, at for os er det bestemt ikke afgørende, at det er det forslag, vi har lagt på bordet, der bliver gennemført. Vi har haft en bestemt intention med dette forslag, nemlig at forhindre en skævvudvikling som den, der er beskrevet her flere gange i dag, og dér synes jeg at det forslag, fru Dagmar Mørk Jensen er kommet med i dag, er godt. Det er godt, fordi det betyder et akut stop for yderligere dræning og omlægning og samtidig giver god tid til ordentlig eftertanke. Det er jeg altså meget positiv over for, og som sagt vil vi meget gerne støtte det, eventuelt være medforslagsstillere; det kan vi altid diskutere. For os er det vigtigt, at vi finder den bedst mulige løsning, og jeg synes, det var et konstruktivt forslag, som jeg gerne vil takke for.

Så har der her på det sidste været en ordveksling om balancen. Jeg tror, det var fru Inger Stilling Pedersen, der talte om balancen mellem mennesker og natur, og et par af

[Dorte Bennedsen]

fremskridtspartiets medlemmer har også været heroppe at sige noget om det. Dertil vil jeg blot sige: ja men det, vi netop har sagt her, er, at der skal være plads. Dette er ikke et ornitologisk forslag eller et forslag om fauna. Det er et forslag, der skal give plads for, at tingene kan fortsætte på en fornuftig manér, og med til en fornuftig manér hører selvfølgelig også, at de mennesker, der lever i området, har rimelige økonomiske muligheder. Det vil man, hvis man har læst forslaget ordentligt, kunne se at forslaget også indeholder.

Og lad mig så i anledning af bemærkningerne om, at det vil komme til at dreje sig om et kæmpeområde, som en af ordførerne sagde, gøre opmærksom på, at det, man traditionelt kalder Tøndermarsken, drejer sig om 13.000 ha. Det, der her foreslås fredet, er godt og vel 2.000 ha. Jeg vil råde de bekymrede til at gøre det, jeg har gjort: tegne det ind på et danmarkskort og så se, hvor meget det fylder. Det er i omfang væsentlig mindre end Esbjerg by. Det er altså ikke hverken det halve eller det hele Sønderjylland, vi vil have fredet her, men det er et lille kulturhistorisk værdifuldt område, som vi synes det er væsentligt at bevare for eftertiden.

(Kort bemærkning).

Sønderby (V):

Tak for de venlige bemærkninger om venstres miljøpolitik. Nu har venstre jo ikke den samme stil som socialdemokratiet, der skifter ordfører hele tiden, og hver gang det får nye ordførere, skal de markere sig ved sige: jeg er altså grønnere end den forrige og den forrige og den forrige.

Jeg kan da gøre fru Dorte Bennedsen opmærksom på, at forhenværende miljøminister Erik Holst fremsatte et miljøforslag i folketinget, som han kaldte lex Sønderby. Det var et, jeg havde bedt om at få, det blev så fremsat, og vi støttede hele lovforslaget. Det var et, hr. Erik Holst fremsatte på baggrund af, at han var ude at se på nogle problemer, som jeg havde peget på. Og jeg kunne nævne striber. Men må jeg så for at holde mig til nutiden, fru Dorte Bennedsen, gøre opmærksom på, at regeringens landbrugsminister har fremsat et forslag til landbrugslov, der for første gang – og det er en venstreminister i en firkløverregering, der fremsætter det –

tager hensyn til miljøet. Miljøet er nævnt gentagne gange i landbrugsministerens landbrugsforslag, for der skal være sammenhæng mellem de ting. Det er første gang, det er nævnt i en landbrugslov, så jeg synes egentlig, det var en lidt billig bemærkning.

Så siger fru Dorte Bennedsen, at det er kun 2.000 ha, man vil frede. Jeg ved ikke, om fru Dorte Bennedsen ved, at jorden dernede i øjeblikket handles til ca. 45.000 kr. pr. ha. Hvad vil fru Dorte Bennedsen sige til den ejer af f.eks. 10 ha til 450.000 kr., der får at vide, at det i løbet af 10 år skal være græsarealer? Vedkommende kan på grund af sygdom ikke få nogen kreaturer, som jeg sagde, osv. osv. Hvad vil fru Dorte Bennedsen give vedkommende i erstatning, for så er vi jo helt øvre i ekspropriationerne?

Det er om alt det, jeg har sagt: lad os da kigge på det, og lad os vurdere det! Vi har i marginaljordsdebatten diskuteret købe/lejeprincippet og alt det dér, men man kan ikke gå ned og sige til landmanden dernede: ja, du kan sælge det til 45.000 kr. pr. ha, men nu lægger vi en fredning på det, og så må du kun have græs. Hvad skal han så leve af? Det er det, jeg spørger om, og derfor må vi have et samarbejde i gang. Vi vil da godt hjælpe. Tak for tilslutningen!

(Kort bemærkning).

Dohrmann (FP):

For nogle år siden kaldte man det ekspropriationer, i dag kalder man det nok så flot fredninger, men i realiteten er det det samme. Det lyder meget flot, også når fru Dorte Bennedsen står her og siger, at lokalbefolkningen skal fortsætte sin normale tilværelse. Ikke desto mindre står der i forslaget, at i de ydre koge må der ikke finde nybyggeri sted, og man må heller ikke plante træer. Hvad må man egentlig? Så står der også i bemærkningerne nogle pæne ord om, at det skal ske under hensyn til den frisiske byggestil. Hvad er det for noget, er der en Sfer, der spørger, og det forstår jeg såmænd godt, for det har man måske ikke sat sig ind i. Men hvordan vil forslagsstillerne have at man f.eks. på en landbrugsbedrift skal rette sig efter de krav? De må ikke plante træer. Det er helt udelukket, at de forbedrer deres bygninger, og hvis de vil bygge nyt, forestiller jeg mig, at der skal opføres nogle gamle frisiske bygninger,

[Dohrmann]

som for det første vil koste det dobbelte og for det andet måske vil være meget, meget uhensigtsmæssige. Hvordan skal man kunne leve en normal tilværelse under de forhold, stadig væk i skarp konkurrence med alle andre selvfølgelig? Man kunne lige så godt have sagt: det, vi vil, er at tage jorden dernede, færdigt arbejde! Den skal staten have, og den skal ligge hen som brakjord. Det er det, man vil. Det tør man bare ikke sige.

(Kort bemærkning).

Leif Hermann (SF):

Jeg syntes, at jeg sådan et øjeblik så hr. Sønderby nærmest hæve sig op over talerstolen og forsvinde op i de højere miljøpolitiske fåger, da han nævnte landbrugsministerens – denne meget miljøbegeistrede landbrugsminister, vi har – forslag til landbrugslov. Jeg går ud fra, at hr. Sønderby tænker på den såkaldte § 7 A i loven om landbrugsejendomme, hvor landbruget har knaldet sine økonomiske interesser ind i marginaljordsdebatten. Det er vist det nærmeste, vi endnu er kommet på et miljøduspil fra landbrugsministeren!

(Kort bemærkning).

Svend Åge Petersen (KF):

Jeg vil godt direkte bede om at få ordføreren for forslagsstillerne til at koncentrere sig om et par enkelte spørgsmål.

Man vil for det første tage fat på at frede noget, der endnu ikke er opdyrket, og for det andet frede allerede opdyrkede arealer og tilbageføre dem. Hvordan forestiller forslagsstillerne sig en prioritering her? Hvad er vigtigt, hvad er mindre vigtigt? Jeg håber sandelig, at dette med at tilbageføre arealer, der er opdyrket, af forslagsstillerne anses for at være af mindre betydning end det at frede noget, der endnu ligger som græsarealer.

Jeg vil også godt høre, om man har gjort sig nogle tanker om, hvad det er for erstatningssummer totalt set, der på et eller andet tidspunkt skal komme til udbetaling, for der er vel kun ét sted – jeg vil gerne belæres om det modsatte – disse summer kan komme fra, og det er fra statskassen.

Jeg synes, at debatten i dag meget tydeligt bærer præg af, at der for socialdemokratiet, for socialistisk folkeparti og for venstresocia-

listerne er meget få stemmer at hente i dette område. Jeg håber ikke, at det har været den eneste årsag til, at man farer lovlig hårdt frem, men jeg kunne godt have ønsket, at man havde fået noget bedre orientering. Det bekræfter måske, at der ikke er så mange medlemmer derude fra disse partier, som kunne orientere de respektive ordførere om, hvad det er, der sker, set fra befolkningens synspunkt.

(Kort bemærkning).

Sønderby (V):

Det var hr. Leif Hermann, der ikke rigtig vidste, om det var med i landbrugsloven, at man skulle tage hensyn til miljøet. Der står i den nye formålsparagraf, landbrugslovens § 1, stk. 1: »1. . . værne dyrkningsjorderne og de hertil knyttede landskabelige værdier, således at både jordbrugets erhvervsøkonomiske interesser og hensynet til det omgivende miljø tilgodeses.«

Jeg ved ikke, om hr. Leif Hermann har læst landbrugslovsforslaget. Det har jeg, men for at være helt sikker måtte jeg lige tage det frem. Regeringens og venstres landbrugsminister har altså sagt, at i fremtiden skal landbruget tage hensyn til det omgivende miljø – dermed være det bekræftet.

(Kort bemærkning).

Dorte Bennedsen (S):

Jeg vil gerne starte med at sige undskyld til hr. Sønderby. Jeg var altså galt afmarcheret. Der var ét, måske 1½ forslag på 11 år. Jeg beklager min fejltagelse.

Så overvejede jeg lidt, om jeg skulle svare på hr. Dohrmanns bemærkninger om de frisiske gårde. Det er jo ikke tanken, at der skal bygges gamle frisiske gårde dernede, men jeg må indrømme, at fremskridtspartiets helt gennemførte holdning har været modvilje og modvilje og modvilje, så jeg mener ikke, det har forfærdelig meget mening at forsøge at svare på nogle af deres spørgsmål, for de er jo ikke stillet for at blive besvaret på seriøs manér.

Men hr. Svend Åge Petersen rejste spørgsmålet om, hvad der var vigtigst: fredning af endnu uberørte arealer eller fredning af arealer, der skal tilbageføres. Ja men det er da oplagt, at det primært er væsentligt at frede

[Dorte Bennedsen]

de uberørte arealer, men – hr. Svend Åge Petersen nikker nu alt for voldsomt med hovedet – det er nok lidt vanskeligt at svare på stående her på talerstolen, det kræver nok en gennemgang af de konkrete områder, for det, der er væsentligt, er at få nogle rimeligt sammenhængende områder med denne dyrkningsform. Det er jo meget sådan pletvis og plukvis, der opdyrkes, og da kan det meget vel i forbindelse med, at man freder nogle endnu uopdyrkede arealer, være, at man siger: ja men det er væsentligt i denne forbindelse også at få tilbageført. Et helt krystalklart svar kan jeg altså ikke give her i dag, men det er da oplagt, at når man forhindrer opdyrkning af uopdyrkede arealer, er der dermed mindre, der skal føres tilbage.

Så blev der spurgt om erstatningssummerne. Det er ikke noget, vi er gået ind i. Dette forslag har jo, som jeg har sagt før, lagt op til, at den normale fredningsprocedure skulle gå i gang, og det er fredningsnævnet, der fastsætter erstatningssummer, ikke et politisk parti her i folketinget. Jeg kan bekræfte, at erstatningssummerne kommer fra statskassen.

Bemærkningerne om stemmerne i Sønderjylland er ikke svar værdige.

Miljøministeren (Chr. Christensen):

Jeg har været i den lykkelige situation, at jeg siden krigens tid har haft lejlighed til at følge udviklingen i netop den del af vort land.

Jeg har også haft lejlighed til gennem 9 år med lejrskoler at komme der mindst én dag hver sommer, og jeg kunne da følge, hvordan udviklingen var.

Jeg må sige, at jeg har beundret befolkningen for den måde, hvorpå den har holdt disse områder ved lige og også holdt dem i den tilstand, som de var i.

Jeg havde lejlighed til i mandags sammen med borgmesteren fra Højer og flere andre at være rundt at kigge praktisk talt på alt det, vi taler om i dag, og jeg må sige, hvad jeg har haft fornemmelsen af gennem den lange tid, jeg nævnte før, at jeg mærker en meget klar og tydelig forståelse for de problemer, vi taler om, og samtidig en klar vilje til at se ud over deres egen ejendom, deres egne livsbetingelser, deres hjem, så de siger: vi forstår, at der her er et nationalt hensyn, som også vi vil være parate til at tage del i

eller bære medansvar for. Derfor er det forkert at tale om, at man ikke dernede har forståelse for forholdene og ikke gerne vil være med.

Men samtidig siger de: vi vil gerne være med til at bevare vores jord i den tilstand, som I ønsker, men hvis vi skal bevare jorden i den tilstand, som vi ønsker, med beslutningen om, at om 10 år skal det hele være ført tilbage til græsningsarealer, så er der ingen hernede til at passe det. Hvem skal så gøre det? Vi ved – og det er klart kommet frem heroppe, også i den forståelse, man har for det problem – at det kræver enorm pleje at holde jorden i denne tilstand, og derfor kan vi efter min opfattelse ikke lave denne fredning og bevare disse områder, som vi gerne vil, uden at det sker i et samarbejde med de mennesker, der er der, og de er meget parate.

Derfor var jeg meget glad for den udtalelse, fru Margrete Auken kom med. Nu ved jeg godt, at der var mange udtalelser, og jeg skal ikke kommentere dem nærmere, men fru Margrete Auken sagde: bevar status quo! Nu ved jeg godt, at der har været lidt diskussion om, hvad det egentlig betyder. Jeg vil nu nok sige, at jeg plejer at tage fru Margrete Aukens ord for pålydende, og det gør jeg selvfølgelig også i denne sag, for det er jo netop her, vi efter min opfattelse er inde ved sagens kerne. Her kan vi få et godt medarbejderskab.

Yderligere siger fru Margrete Auken, at SF jo ikke svigter miljøministeren. Nej, det er jeg meget glad for, og jeg er endda så naiv, at jeg også opfatter det som en tilslutning til min måde at arbejde med denne fredningssag på.

Må jeg ikke sige til hr. Løvig Simonsen, at spørgsmålet om Højer sluse synes jeg nok bør ind i overvejelserne. Skal den fredes? Højer sluse er jo opført i 1860'erne og er stadig i funktion som led i stormflodssikringen. Slusen er ikke fredet. Hvis det skulle ske, ville det hverken være som en del af en naturfredningssag eller som et fortidsminde, men så måtte det være under bygningsfredningsloven, og Danmarks Naturfredningsforening har jo i sit forslag til fredning af Tøndermarsken foreslået, at der foretages en registrering af alle bevaringsværdige bygninger i området. Fredningsstyrelsen har over for mig oplyst, at der i 1976 blev udarbejdet en registrant over den bevaringsmæssige bebyg-

[Miljøministeren]

gelse i bl.a. Højer landsogn. På den baggrund er der af kommunen tinglyst bevaringsbestemmelser på de i bogen nævnte bygninger.

Jeg vil overveje, om vi skulle bede fredningsstyrelsen om her i foråret 1986 at gennemgå området med henblik på gennemførelse af bygningsfredning af de bygninger, der rummer de højeste arkitektoniske og bygningshistoriske kvaliteter, og altså også her netop Højer sluse.

Der er rejst spørgsmålet om § 11, og så vidt jeg opfattede fru Margrete Auken, var der noget om, at det måtte føres tilbage i alt fald til 1. januar. Man kan jo ikke forbyde noget, der er gennemført, og jeg må sige, at nedlæggelse af et § 11-forbud forudsætter, at der foreligger en lodsejerfortegnelse over de ejendomme, forbuddet skal nedlægges over for. Det skal samtidig være angivet, hvilke arealer der ikke må røres. Man skønner i fredningsstyrelsen, at det vil tage ca. 2 måneder, og sagen vil selvfølgelig blive sat i gang så hurtigt som overhovedet muligt.

Så kom fru Dagmar Mørk Jensen med noget meget interessant, og det var spørgsmålet om en hurtig lovgivning. Jeg forstod også, at der var noget med en plan, men det er muligt, jeg har hørt forkert, for en hurtig lovgivning vil efter min opfattelse fuldstændigt tilsidesætte overfredningsnævnet og fredningsnævnet. Det kan vel næppe være de radikales målsætning. Hvis det er en plan, det drejer sig om, og netop omkring den tid, der blev skitseret, er det næsten sammenfaldende med, hvornår vi er ved at være klar med fredningsplanerne.

§ 11-forbuddet eller -påbuddet kan jo kun strække sig over et år, og derfor vil jeg også minde fru Dagmar Mørk Jensen om, at hastværket med et lovforslag for at bevare naturen ikke er så nødvendigt netop på baggrund af § 11.

Det er også fremhævet fra fru Dorte Bennedsens side, at der i forslaget er sagt: et fredningsforslag inden 1. juni i år. Det kan simpelt hen ikke lade sig gøre. Man kan ikke rejse en fredningssag fra dag til dag. Fredningssagen i Tøndermarsken kan ikke rejses inden for den tidsfrist, der er opstillet. Det kræver et vist forarbejde, det er det ene, også fordi der i lovgivningen er fastsat en procedure, som skal gennemføres, før en fredningssag kan rejses. Det er klart, at der skal

udarbejdes og offentliggøres et foreløbigt fredningsforslag, der skal afholdes offentlige møder, der skal føres drøftelser med lodsejere og myndigheder, og det skal ifølge reglerne tage mindst 3 måneder, men erfaringen siger, at det kan tage noget længere tid. I tilfældet med Margrethe Kog arbejdede man hurtigt, og det tog et års tid.

Der er også noget helt andet, og det er, at hvis vi nedlægger et § 11-forbud mod opdyrkning, så vil det som sagt gælde ét år, og et fredningsforslag behøver altså ikke denne hast, men kan godt vente en 9-10 måneder.

Fru Dorte Bennedsen kom med nogle udtalelser til sidst om: hvornår § 11? Det har jeg svaret på. Hvad skal der være i den? Det er her, jeg har bedt fredningsstyrelsen om at afklare omfang og indhold. Og så kom det meget interessante: det er ikke absolut nødvendigt, at det er vores forslag, der gennemføres. Der fornemte jeg netop dette positive, at det, vi er interesserede i, er at hjælpe disse folk dernede til at bevare den natur, som vi alle i Danmark gerne vil have bevaret. På den baggrund tror jeg også, når vi nu får ryddet lidt tidsler væk, som ligger hist og her, at vi udmærket kan finde frem til et godt resultat i et samarbejde med befolkningen dernede. Det er kun 2.000 ha, men også på disse bor der mennesker.

Jeg ser frem til, at vi kan få drøftet sagen i udvalget, men at vi ellers følger den procedure, som jeg her har lagt frem.

(Kort bemærkning).

Sønderby (V):

Jeg skal så afskrive anden runde og kun sige, at ministeren har udstukket nogle retningslinjer, og dem tror jeg vi kan finde ud af. Jeg må også sige, at hvis folketinget begynder at gribe ind i fredningssager og vil til at være fredningsmyndighed, så falder tingene nok efterhånden fra hinanden. Som ministeren sagde i sit første indlæg: hvis vi får et andet flertal, hvad der jo er store muligheder for inden, kan man jo lige pludselig lave en helt anden lovgivning.

Når jeg bad om ordet, var det, fordi fru Dorte Bennedsen ikke rigtig kan finde ud af, at venstre stiller miljøforslag. Jeg vil gerne spørge fru Dorte Bennedsen direkte: hvis en venstreminister stiller nogle miljøforslag, vil fru Dorte Bennedsen så stemme for? Og hvis

[Sønderby]

fru Dorte Bennedsen svarer bekræftende, vil jeg sige, at så kan hun sige ja den 27. februar, for da stiller udenrigsministeren nogle forslag i EF-pakken, hvor fru Dorte Bennedsen får mulighed for at tage hensyn til miljøet på langt større områder end Tøndermarsken.

(Kort bemærkning).

Dohrmann (FP).

Det blev ikke sagt tydeligt, men jeg har egentlig lidt på fornemmelsen, at hr. Sønderby er langt mere kritisk, end miljøministeren er. Nu går jeg ud fra, at miljøministeren taler på regeringspartierne vegne, og ministeren siger nu, at han vil komme med sit eget forslag, og han nævnte så nogle specielle ting vedrørende bygninger. Men jeg vil egentlig gerne her i dag have afklaret, på hvilke områder ministeren er helt uenig med forslagsstillerne. Jeg har min frygt desværre, for det er jo ikke den første fredningsdiskussion, vi har haft. Jeg ved, at oppe ved Agger Tange f.eks. var miljøministeren den store verdensmester i at umyndiggøre lokalbefolkningen trods dens ønsker. Derfor vil jeg gerne have afklaret, på hvilke punkter det forslag, der kan forventes fra miljøministeren, adskiller sig fra det, socialdemokratiet her foreslår. Jeg spørger, fordi også regeringspartierne nu har kritiseret dette forslag ret så kraftigt, og den kritik er vi enige i. Men det, miljøministeren lægger op til, er det ikke det samme, bortset fra det med bygningerne? Jeg kan ikke tolke det anderledes.

(Kort bemærkning).

Dorte Bennedsen (S):

Jeg synes, jeg skylder hr. Sønderby et svar på hans direkte spørgsmål om, hvorvidt jeg, hvis venstre stiller miljøforslag, vil stemme for dem. Jeg vil gerne give hr. Sønderby den meget store og velmente ros, at i de år, jeg har siddet i miljøudvalget, er hr. Sønderby blevet mere og mere optaget af disse ting, og han har også fra tid til anden virkelig været med til at lave ting sammen med os andre.

Men min fantasi slår ikke rigtig til til at forestille mig, at forslag, der udelukkende er udarbejdet af venstre, helt kan tilfredsstille det ambitionsniveau, vi andre har på miljøområdet, så jeg tror, jeg til den tid vil løfte

på min imaginære kasket og sige: det er fint, at venstre er nået så langt, men det er ikke helt langt nok!

Miljøministeren (Chr. Christensen):

Det var for lige kort at afklare det indlæg, som hr. Dohrmann kom med.

Det er da rigtigt, nu da den sag er taget op, at vores arbejde med fredningen ved Harboør Tange startede på et barskt grundlag efter 12 års fortvivlede forsøg. Ved at gå ud og tale med befolkningen lykkedes det at komme til en forståelse, og fredningen er en kendsgerning. Det samme er sket omkring Ringkøbing Fjord. Vi håber rigtignok, at samme mønster kan anvendes i det arbejde, vi her er i gang med sammen med den hjemmehørende befolkning.

Med hensyn til forskellen på forslaget og mine udtalelser kan hr. Dohrmann jo erindre sig mit første indlæg i denne sag. Da tog jeg ganske klart stilling til det socialdemokratiske forslag og gav også udtryk for en klar afvisning af forslaget, som det foreligger på nuværende tidspunkt. Men når disse tidsler, som jeg har gjort opmærksom på, bliver fjernet, mener jeg, der er baggrund for med et stort flertal her i folketinget og med tilslutning fra den lokale befolkning at finde frem til et virkelig realistisk og godt fredningsforslag.

Margrete Auken (SF):

Mens jeg sad og hørte hr. Poulsaard, tænkte jeg på, hvordan man kunne få fredet ham, for han er ved at være bevaringsværdig, men jeg kan ikke rigtig finde ud af, hvad det er for en lov, vi skal gøre det under. Jeg synes i hvert fald, det var morsomt, tak for det, og lad det så blive ved det.

Det er blevet sagt, at mange steder får vi vores fredninger, fordi lokalbefolkningerne ønsker det, og det er da vistnok også rigtigt. Der er også mange steder, hvor det ikke er tilfældet, og så er det tit en diskussion om, hvem lokalbefolkningerne er. Jeg vil da gerne sige, at det er godt, at vi ikke skal overlade det hele til kommunen alle steder. Vestamager, hvad var der kommet ud af det? Det er et område, som jeg bor tæt ved, og jeg er minsandten glad for, at det ikke har været overladt til kommunen og hovedstadsrådet at

[Margrete Auken]

klare den sag. Nogle steder bliver vi nødt til at gribe ind.

Jeg bliver lidt bekymret, når jeg hører, at der findes en lov, der hedder lex Sønderby; umiddelbart holder man på lommerne, hvis der kommer sådan én i farvandet. Men det er da tænkeligt, at det har været en god lov. Jeg vil i hvert fald drage den frem af arkiverne og se, hvad der var godt i den.

Så til ministeren: ja, jeg sagde, at det drejede sig om at beholde status quo, sådan i al almindelighed. Hverken ministeren eller jeg er interesseret i, at nogen går ned og tæller græsstrå dernede nu og siger sådan og sådan, så med den naturlige og fornuftige smidighed er det det, det drejer sig om. Så skal vi altså have de dér tilbageføringer nogle steder, og vi må håbe, at vi får lavet dette stop, så det ikke bliver for dyrt.

Ministeren var glad for, at jeg støttede ham, men da ikke i det, ministeren sagde, så tarvelig er jeg da ikke. Jeg sagde, at jeg støttede ministeren, ikke? (*Afbrydelse*) – Nej, nej, nej, nej, så onde er vi ikke. Det var den grønne minister, vi støttede, sådan at han kom til at lave noget, der var godt.

Derfor vil jeg godt sige her, at vi meget gerne også er med på den stoplov, som fru Dagmar Mørk Jensen lagde frem her, og vi vil også meget gerne være medforslagsstillerne, så den kan få den rappe gang gennem tinget, som den skal have.

Ministeren angav selv grunden til, at vi var nødt til at gøre det, for det tager tid, sagde ministeren, et § 11-stop tager tid. Jeg ved ikke, hvor lang tid ministeren regner med det kan gøres på, men det er helt klart, at vi kommer ministeren til undsætning nu med denne hurtige stoplov, og så må vi se, hvor meget vi er nødt til at gå videre med herinde.

Jeg vil godt så til den sidste ende sige, at jeg er ligesom ministeren ked af, at dette ikke kan køre efter de sædvanlige procedurer, men ministeren beskrev selv, hvor træg den var. Hans eget arbejdsudvalg havde fået en lammelse, kunne jeg forstå, efter det store arbejde med Margrethe Kog. Ja men det er jo ikke guder, vi har sat ind hverken i fredningsnavn, i arbejdsgrupper eller andre steder, så vi er nødt til at komme til undsætning en gang imellem. Jeg mener, at denne sag er så ekstraordinær, at der ikke er nogen grund til at frygte, at den kommer til at danne præcedens, og der er slet ingen grund til

at frygte, at den kommer til at danne præcedens for, at vi går ind og ophæver fredninger. Jeg går ud fra, at det, ministeren er nervøs for, ikke er, at vi får for mange fredninger, men at vi går imod fredninger. Jeg kan slet ikke se, at man kan bruge den som argument for det. Der er jo en meget stor forskel på at ville gå ind og bevare noget i modsætning til at ophæve noget, for når det er ophævet, så går det i stykker, og så går det definitivt i stykker. Skulle det engang gå så frygteligt, som ministeren beskrev, at vi skulle få nogle, der ville begynde at ophæve vores fredninger, så er det en definitiv katastrofe, så kan vi ikke gøre noget bagefter. Derfor skal ministeren være glad for, at han har sine sande venner herinde og vi kører en hurtig stoplov igennem; så må vi se, hvordan vi får lavet fredningen i øvrigt.

Dagmar Mørk Jensen (RV):

Min første bemærkning skal gå til hr. Svend Åge Petersen, som var meget bekymret for, at vi kom til at tilbageføre nogle af de jorder, der allerede er opdyrket. Ja men, hr. Svend Åge Petersen, det var netop grundlaget for vores forslag, at vi ikke skulle nå til et punkt, hvor det alt sammen skal tilbageføres, fordi det alt sammen er opdyrket, inden vi får taget fat.

Jeg synes også, at ministeren selv gav begrundelsen for, at det er nødvendigt med en hurtig stoplov. Jeg forstod det sådan, at det ville tage ca. 2 måneder med et § 11-forbud, og under alle omstændigheder mener jeg, at det er for længe.

Det er rigtigt, som ministeren opfattede det, at vi i vores forslag taler om en plan for en samlet bevaring af Tøndermarsken; det er jo det, det hele drejer sig om. Vi har ikke tænkt os at blande os i, hvad det får af konsekvenser for ministerens arbejde, og vi har slet ikke tænkt os at genere nogen af de initiativer, der er i gang. Vi har brugt den formulering, bl.a. for at åbne for andre mulige løsninger; jeg nævnte f.eks. at det med naturpleje kunne komme mere ind og supplere de løsninger, man ellers skal frem til.

Så vil jeg da i øvrigt meget gerne takke både S, SF og VS for deres tilslutning. Det kunne jo tyde på, at vi hurtigt kunne få det igennem.

Dorte Bennedsen (S):

Det er ministerens et par gange gentagne bemærkninger, der bringer mig op nu, idet ministeren sagde noget i retning af, at han fornemmede det derhen, at når tidslerne var væk, kunne der alligevel nok blive enighed om noget fornuftigt. Jeg opfattede, at det fornuftige var det forslag, ministeren var kommet med.

Jeg vil gerne sige helt seriøst, at denne dag har, synes jeg, vist nogle positive åbninger også hos ministeren, og jeg vil meget nødig med mine ord nu lægge afstand, men jeg er nødt til at komme med nogle indvendinger mod den tolkning, ministeren gav.

Jeg erkender, at der i vores forslag står: nedlægge § 11-forbud. Jeg er, siden dette blev trykt for nogen tid siden, blevet opmærksom på nogle oplysninger, jeg ikke havde i hænde, da jeg skrev forslaget; samtidig har jeg i dag fået gennemgået proceduren for, hvor lang tid det tager med et § 11-forbud, og det har gjort mig overordentlig bekymret. Jeg ved fra folk, der var i marsken så sent som sidste weekend, at tingene går på allerede nu, de store maskiner står opmarcheret dernede, så 2 måneder kan være en meget, meget lang tid i denne sammenhæng. Det, jeg derfor godt vil understrege, er, at en eventuel enighed ikke kan gå på en enighed om, at der skal gå adskillige måneder, inden vi kan nedlægge § 11-forbud, og socialdemokratiet vil støtte det forslag, der er kommet fra det radikale venstre om en øjeblikkelig stoplov. Den har den fordel, at vi så kan sætte os ned og diskutere tingene igennem i et rimelig fornuftigt tempo og også få lejlighed til at høre instanser uden for dette hus, det være sig sagkyndige af forskellig art under ministerens regie, det være sig befolkningen i Sønderjylland.

Disse bemærkninger kun for at sige, at den del af ministerens indlæg, der gik på et § 11-forbud om et par måneder, finder jeg ikke så god som det forslag, der er kommet fra fru Dagmar Mørk Jensen.

Miljøministeren (Chr. Christensen):

Jeg tror, man gør klogt i at sætte sig hen og tænke over, hvornår fru Dagmar Mørk Jensens forslag kan komme til at virke på området dernede, og hvornår mit § 11-forbud kan komme til at virke.

Jeg vil godt sige om den frygt, der er givet udtryk for heroppe, for, at det tager alt for lang tid, at det tager to måneder at gennemføre sådan et § 11-forbud: som gammel landmand kan jeg i alt fald fortælle, at der absolut ikke sker noget som helst dernede i øjeblikket. Jorden er frossen, der er vand næsten over det hele, der vil ingen opløjning være foreløbig. Når vi når to måneder længere frem, begynder foråret nok for alvor at gøre sig gældende.

En anden ting, jeg godt vil have sagt, er, at vel tager det et stykke tid, og jeg har ikke lagt skjul på – det mener jeg ikke det er rigtigt at gøre over for folketinget – hvor lang tid det tager med sådan en procedure, men så vil jeg også godt føje til, at demokratiets funktioner tager jo lang tid, og jeg er glad for mine sande venner, men til dem hører ikke dem, der ikke respekterer demokratiets spilleregler.

Det er rigtigt, at udvalget har haft meget at gøre, og jeg har også klart udtalt, at der er gået for lang tid. Nu er der blevet givet besked på, at dette skal være færdigt inden for et halvt år, og det mener jeg er rimeligt; samtidig må vi også sige til udvalget, at det har gjort et knagende godt stykke arbejde. Grunden til forsinkelsen er den enorme opgave, det har haft forud.

(Kort bemærkning).

Margrete Auken (SF):

Hvis ministeren i løbet af de næste to måneder, samtidig med at vi arbejder med det hurtige lovforslag, er igennem med et § 11-forbud, som tilgodeser de interesser, vi ønsker, kan jeg ikke se, der er noget galt i det. Vi kan selvfølgelig snakke om, hvorvidt det er tilstrækkeligt. Men vi har ikke fået at vide, hvordan det § 11-forbud skal se ud, og når ministeren siger, at der ingenting sker dernede i øjeblikket, så ved jeg ikke, om ministeren er bekendt med, at de faktisk benytter den frosne jord, fordi maskinerne kan gå på den og grave ud til dræninger. Der sker altså faktisk noget, og det går rivestærkt, så jeg vil sige, minister, at det kan ikke nytte noget, at vi sidder herinde og lader, som om vi bare kan vente og vente og vente. Det er meget store dele af dette område, som inden for de seneste år er kommet under plov, det ved ministeren godt.

[Margrete Auken]

Jeg har lige siddet og læst denne meget vanskelige brochure, som digegreven har sendt til os. Den er meget svær at forstå, vil jeg lige sige, og det er en af grundene til, at jeg også er glad for, at vi får lidt tid til det, for der er nogle ting, vi skal have opklaret; jeg kan simpelt hen ikke fatte den. Men når man læser den, får man i hvert fald ikke indtryk af, at der er nogen bestræbelser i gang for at passe på noget som helst fra den side. Der henvises udtrykkelig til landbrugets vilkår, og da ved vi godt, at det er den ende af landbrugets vilkår, så vidt jeg kan forstå pjeccen, som i øjeblikket modarbejder det, vi siger om marginaljorder osv. Det ved ministeren da godt.

Vi kører demokratiets spilleregler med det demokrati, vi har fået her, men hvis ministeren kan gennemføre et § 11-stop nu inden for det næste par måneder og vi kan se, at det er godt i gang, går jeg da ud fra, at vi alle sammen siger: fint! Hvis vi samtidig kan se, at det år, der ligger i § 11-bestemmelsen, også kan blive overholdt på en sådan måde, at det er tilfredsstillende, er det godt, men der er intet af det, ministeren har sagt, som giver os den sikkerhed, og slet ikke, når man kender baglandet. Men jeg er da glad, og jeg mener, at ministeren har den bedste lejlighed til nu at køre denne sag igennem.

Hermed sluttede forhandlingen.

Afstemning

Forslagets overgang til anden (sidste) behandling vedtoges uden afstemning.

Anden næstformand (Povl Brøndsted):

Jeg foreslår, at forslaget til folketingsbeslutning henvises til miljø- og planlægningsudvalget. Hvis ingen gør indsigelse mod dette forslag, betragter jeg det som vedtaget. (Ophold). Det er vedtaget.

Den næste sag på dagsordenen var:

4) Første behandling af beslutningsforslag nr. B 86:

Forslag til folketingsbeslutning om forbedret økonomi for genanvendelse.

Af Anne Grete Holmsgård (VS) og Margrete Auken (SF) m.fl.
(Fremsat 7/2 86).

Sammen med denne sag foretoges den næste på dagsordenen opførte sag, nemlig:

5) Første behandling af beslutningsforslag nr. B 88:

Forslag til folketingsbeslutning om affaldsbehandling.

Af Anne Grete Holmsgård (VS) og Margrete Auken (SF) m.fl.
(Fremsat 7/2 86).

Forslagene sattes til forhandling.

Forhandling**Miljøministeren (Chr. Christensen):**

Disse og de to følgende dagsordenspunkter beskæftiger sig alle med affalds- og genanvendelsesspørgsmål. Jeg synes derfor, det er rimeligt at indlede med at referere de beslutninger, der allerede er truffet på disse områder.

Forslagsstillerne har i den skriftlige fremsættelse til de beslutningsforslag, der er sat til behandling, henvist til den handlingsplan vedrørende dioxinforurening, jeg forelagde for miljø- og planlægningsudvalget i november 1985. Det fremgår af denne handlingsplan, at jeg har bedt miljøstyrelsen forhandle en lang række genanvendelsesinitiativer med de berørte parter og forelægge resultatet for mig. Jeg vil herefter lade dette resultat indgå i den prioritering fra miljøområdet, som folketetinget har bedt om til 1. juni 1986.

Endvidere har jeg fremsat forslag om en afgift på affald, som vil blive behandlet her i folketetinget meget snart i forbindelse med mit forslag til ændring af miljøbeskyttelsesloven.

Endelig vil jeg afgive en redegørelse til miljø- og planlægningsudvalget vedrørende affald i løbet af foråret 1986.

Dette viser den store betydning, jeg tillægger affalds- og genanvendelsesområdet. Der er da også i 1985 ydet en stor indsats på genanvendelsesområdet, bl.a. gennem den tilskudsordning, der ligger i genanvendelsesloven, hvor der i 1985 blev givet tilsagn om tilskud på 45 mill. kr.